

RIIGIKAITSE PROBLEEM JA UUS PÕHISEADUS

Kindralleitnant Nikolai Reek

Väga põhjalik uue Põhiseaduse analüüs riigikaitse osas¹. On tarvis see artikkel avaldada, et siintoodud mõtetega saaks tutvuneda sõjavägede juhtkond, eriti kõik kõrgema haridusega ohvitserid, kes enamikus ise võivad saada kutsutud lahendama sõjavägede ja sõja juhtimise probleeme. Aga siintoodud põhimõtete tundmine oleks väga kasulik ka kõigile meie riigitegelastele – olgu see poliitilisel alal või mõnel muul juhtival kohal meie riigielus.

Omalt poolt lisan juurde, et uue Põhiseadusega meie oleme üle andnud tulevastele põlvedele kindlalt kirjapandud kujul osa sellest, mida nimetame „Vabadussõja vaimuks”. Meie ülesandeks jääb veel välja töötada ja maksuma panna vastavalt uuele Põhiseadusele riigikaitse ja sõjavägede juhtimise seadused nii rahu kui sõja ajal, kaitseesisukorra seadus ja muud tarvilikud korraldused. Sellega anname üle tulevastele põlvedele suure osa oma kogemustest, mida ammutasime nii rohkelt rasketel sõjaaegadel. See on meie kodanikukohus riigi tuleviku suhtes.

6. jaan. 1938.

*J. Laidoner,
kindralleitnant.
Sõjavägede Ülemjuhataja.*

Iga probleemi lahendamine eeldab kõigepealt täielist arusaamist sellest probleemist. Pealiskaudselt vaadeldes näib probleemist arusaamine sageli olevat lihtis: tuleb võtta vaid vastav raamat ja see läbi lugeda või kutsuda eriteadlane ja lasta enesele küsimus selgeks teha. Kuid tegelikus elus, eriti riigi ja rahva elus ei kujune arusaamine saatust määravates suurtes küsimustes kaugeltki nii lihtsalt ega kiirelt. Iga rahva, eriti aga väikese rahva õnnetu-

¹ Alljärgnevalt avaldatakse kindralleitnant Nikolai Reegi analüüs muutmata kujul, nagu see ilmus 1938. aastal Sõjavägede Staabi väljaandes „Sõjateadlane” (Nr. 1), Tallinn: „Sõduri” kirjastus, lk 5–30.

seks on, kui arusaamine riikliku ulatusega küsimustest kujuneb liiga visalt, liiga aegamööda või, veel halvem, kui sellisele arusaamisele jõudmine nõuab vapustusi ja ohvreid. Eriti võib seda tähendada riigikaitse probleemi ja sellest arusaamise suhtes.

Riigikaitse probleemist arusaamise kujunemisel ja selle probleemi lahendamisel on meil olemas juba oma ajalugu põhiseaduste loomise näol. Lühike ülevaade sellest ajaloost võimaldab paremini aru saada ja hinnata Rahvuskogu tööd riigikaitse probleemi lahendamise seisukohast. Kuid enne ajaloolise ülevaate juurde asumist osutub vajalikuks selgitada tänapäeva tõekspidamisi riigikaitse küsimuste alal. Sel viisil pärast seda, kui on valgustatud ka ajaloolist tausta, on võimalik paremini aru saada riigikaitse põhialuseist ja neist sõltuvalt küsimuse lahendamisest meie uues Põhiseaduses.

Iseseisva riigi elus riigikaitse probleem ei ole kõrvalise tähtsusega ega erakorralise iseloomuga küsimus. Riigis, mis peab pühaks oma iseseisvust, sõltumatust ja riigi maa-ala terviku säilitamist, on riigikaitse igapäevaseks küsimuseks, mis on lahutamatu riigi igast muust eluavaldusest. Omaette küsimus on aga riigikaitse teostamine relvastatud jõududega ehk, lihtsamalt öeldes, sõjaga. Ettevalmistus ja valmisolek riigikaitseks on riigi ükskõik millise tegevuse lahutamatu osa ja ei loo erakorralise iseloomuga küsimusi ega olukordi, milliseid aga loob küll riigikaitse teostamine relvastatud jõududega, s. o. sõda. Seda tõekspidamist riigikaitse küsimuse käsitlemisel ei ole aga alati arvestatud seadusandluses ega ka tegelikus elus. Uue Põhiseaduse loomisel on aga lähtekohaks võetud just mainitud seisukoht. Kuid sellega ei ole veel haaratud kõik tänapäeva põhitõekspidamised riigikaitse probleemi alal.

Pärast Maailmasõda kujunes „totaalse sõja” mõiste. Selle mõiste tuumaks on, et ülesseatud eesmärkide taotlemiseks tänapäeva sõda peab haarama vastast täielikult ja hävitama kiirelt ning täielikult mitte ainult vastase relvastatud jõudude, vaid kogu vastase riikliku organismi vastupanu. „Totaalne sõda” ei tunne takistusi ega halastust eesmärgi saavutamiseks, milliseks on ja jääb vastase täielik ja kiire allaheitmine riiklikus ulatuses ja milleks kõik abinõud peavad leidma kiiret ja täielist ärakasutamist. Oma sisult „totaalne sõda” ei ole mingi uudsus. Uudne on vaid see termin, mis anti riigikaitse teostamist käsitlevas väliskirjanduses ikka enam ja enam kasvavale ja ikka selgemalt avalduvale vastavale nähtele. Juba setsessioonisõda 1861–1865 toob selgelt esile „totaalse sõja” tundemärke P.-A. Ühendriikide põhja-osariikide strateegias lõuna-osariikide vastu. „Totaalse sõja” teravus kasvas Maailmasõjas tegevuses Saksamaa vastu. Samuti võib nimetada saksa allveelaevade tegevust „totaalse sõja” üheks võtteks. Ka Jaapani tänapäeva tegevus Hiina vastu omab „totaalse sõja” iseloomu.

Mida enam areneb võitlusabinõude tehnika, eriti lennuvägi, seda täiuslikuma ilme võtab sõja „totaliteet”. Kõik riigid nagu tahaksid hoiduda sõjagaasi tarvitamisest võitluses, kuid ometi kõik valmistuvad vastutegevuseks sellele. Mille muuga on siis seletatav kõigis riiges rahva organiseerimine kaitseks sõjagaasi vastu, nagu gaasivarjendite ehitamine ning gaasitorbikute soetamine elanikkonnale, vähemalt linnades elavale kodanikkonnale. Lennuvägi ja gaas on „totaalse sõja” kohutavaid abinõusi. „Totaalsele sõjale” vastuteguriks ning parimaks ja ainsaks abinõuks on „totaalne kaitse”. Mida enam „totaalne sõda” läheneb täiuslikule vormile, seda enam haarab ka kaitse oma ettevalmistuses ja teostamises „totaalset” sisu ja vormi. Seejuures „totaalse kaitse” teostamine peab omama just väikeste riikide juures võimalikult täiusliku ulatuse ja vormi. Väike riik, teostades oma kaitset relvastatud jõudude abil, peab lähtuma tõekspidamisest, et kord alatud võitlust relvastatud jõuga kallaletungiva vaenlase vastu ei ole õigustatud lõpetama ükski võim riigis, kui pole säilitatud riigi iseseisvus, sõltumatus ja riigi maa-ala tervik. Selleks tuleb ära kasutada täies ulatuses kõik riigi ja rahva jõu- ning vastupanuallikad ja -abinõud.

II

Sõda on vägivalda-akt. Sõda on poliitika jätkamine teiste vahenditega. Tema eesmärgiks on sundida vastast alistuma ettekirjutatud nõudmistele. Sellest seisukohast on sõda agressiivsete eesmärkide saavutamise vahendiks suurtele ja võimsatele riikidele. Lähtudes väikeriikide seisukohast sõda on vastupanu-akt, mille eesmärgiks on alal hoida oma riiklikku iseseisvust, sõltumatust ja riigi maa-ala lahutamatu tervikut, sundides vastast loobuma tema püüetest, tahtmistest ja nõudmistest.

Sõda ei ole iseseisev akt ega ürgjõuliselt tekkiv plahvatus. Ta on mitme rahva riiklikest eluavaldusist tingitud näht. Tema arenemise aluspinnaks kaasajal on konflikti sattunud riikide vastukäivad majandussotsiaalsed olukorrad, millede pinevust sageli mõjutavad nii rahvuse kui ka ideoloogilised küsimused.

Sõda tänapäeval on muutunud oma väliselt kujult, rütmilt, abinõudelt ja arengult. Kaasaja sõda on kujunenud rahvaste üheks üldriiklikuks eluavalduseks, olles tihedalt läbi põimitud rahva kõigi teiste eluavaldustega. Meie sajandil sõda haarab rahva ja riigi tervet olemist; ta vapustab sügavalt võitlevate rahvaste kogu ühiskondliku ja riikliku elu aluseid.

Kaasaja sõjategevuse ulatus, eeskätt lennuväe mõjutusel, kandub rindelt ka kaugele tagalasse. Raudteede sõlmpunktide, linnade, tehaste, aerodroomide, ladude jne. purustamisega halvatakse elutuiksooni riigis, takistatakse sõjaväe mobilisatsiooni ja vedusid rindele, surutakse maha rahva meeolelu ja võitlustahet. Kaob mõiste „rinne” ja „sisemaa”, mis on täiel määral maksev eeskätt väikese territooriumiga riikide suhtes. Sõjakolelused ähvardavad nii võitlejaid rindel kui ka rahulikke kodanikke kaugel võitlusjoonelt. Kogu rahvas peab sõda; sõjavägi peab lahinguid.

Vastase õhurünnakud võivad toimuda ühenduses sõjagaaside kasutamisega. Vaatamata riikide poolt avaldatud mitmesugustele deklaratsioonidele sõjagaaside mittetarvitamise kohta, sõjagaas on siiski liialt mõjuv vahend, et loobutaks tema tarvitamisest tegelikus sõjategevuse olukorras. Sõjagaaside alal, eriti nende kasutamise ulatuse ja nende mõjuvuse seisukohalt on praegu paljugi kaetud teadmatus tiheda looriga. Seepärast vähemalt sõja algul võidakse saavutada sellel alal ootamatusi.

Ka arendatakse ja soetatakse kaasajal kõikjal motomehhaniseeritud vägesid, millede iseloomustavamateks omadusteks on suur liikumiskiirus, võrdlemisi tugev tulejõud ja soomuskate. Nende osade manöövrile pannakse kõikjal suuri lootusi. Need osad on rahuajal sõjaaegses koosseisus nagu lennuvägigi, ja seepärast võivad sõja puhkemisel väga kiiresti tegevusse astuda. Motomehhaniseeritud väed moodustavad tulevikusõjas eelväe, mis peab läbi murdma piirikatte ja rajama teed järeleliikuvatele väekoondistele. Rahuaja manöövrivate saavutised on andnud sel alal positiivseid tulemusi.

Iseloomustavaks nähteks tänapäevasõjas, nagu see oli Maailmasõjaski, on kahtlemata ka sõjateatri ääretu materjaliseerimine tehnika viimaste leiutistega. Seejuures peamiseks teguriks jääb siiski inimene oma vaimuste võimetega. Moraal otsustab võidu. Seepärast siinjuures ei tohi mainimata jätta ka nägematut relva – propagandat. Tänapäevasõjas propaganda leiab ja ongi juba leidnud väga laialdast ja igakülgselt kasutamist.

Arvestades ajaloolisi sündmusi, tänapäevasõda võib puhkeda sõja kuulutamisetähtaegselt. Ühel hommikul satuvad õhupommituste alla tähtsamad elukeskused, samal ajal võib tungida üle riigipiiri vastase maavägi, hävitades kõigepealt piirivalve osad, kuna vastase laevastik ööpimeduse kattel võib olla lähenenud rannal asuvate tähtsamate elukeskuste alla ja avanud neile tule. Sõda on alanud.

Sõja eesmärgi saavutamiseks antakse vastasele nii tema relvastatud jõude kui ka tema riiklikke jõude haarav löök või rida üksteisele järgnevaid lööke olenevalt vastase tugevusest, kusjuures see tugevus ei peitu tänapäeval ainuüksi relvastatud jõududes, vaid kogu riiklikus organismis, selle organismi

elujõus. Kaasajal võimaliku sõja korraks riigid valmistuvad ette kohe alguses tugevate kontsentreeritud löökide andmiseks, et vastast sundida alistuma esimeste hoopidega lühikese aja jooksul. Vastasel korral muutub võit küsitavaks ja sõda pikaajaliseks. Nii lööke kui kaitset tuleb ette valmistada riiklikus ulatuses.

III

1914. a., unustades põhjalikult 1861.–1865. a. setsessioonisõja kogemused, usuti veel sõjalisest tegevusest, mis pidi olema vaid sõjavägede vaheliseks heitluseks. Peatse võiduni loodeti jõuda vaid võitlejate ja rahuajal tagavarasse kogutud võitlusvahendite ja -materjalide tegevusse rakendamisega. Selle järelalusena riigikaitse ettevalmistustööd hinnati ainult puhtsõjalise jõu loomiskorralduse seisukohalt. Tahaplaanile jäid isegi sellised küsimused, nagu vägede täiendamine inimestega pärast esialgset mobilisatsiooni, nende varustamine juhul kui mobilisatsioonitagavarad lõpevad, ja rahva ning riikliku elu korraldus sõja kestel. Riikide ettevalmistused sõjaks arenesid lühiajalise sõja mentaliteedi tähe all. Usuti, et sõjast tuleb võitjana välja eeskätt riik, kellel on tugevam sõjavägi ja võimsam laevastik. Selle eesmärgi poole püütigi. Ühtlasi loodi ka sõjaväe ja laevastiku jaoks mobilisatsioonitagavarasse tarvilisel arvul valmis elutarbeid, võitlusvahendeid ja -materjale. Kui sellele lisada veel riigi strateegilisest olukorrast tingitud kindlustustevõrgu ehitamist, teede – eriti raudtee – ettevalmistamist, teatavaid topograafilisi jne. ettevalmistustöid sõjaks ja vajalikkude diplomaatiliste kokkulepete sõlmimist, siis oleks sellega haaratud kogu riigikaitse ettevalmistamise probleem kujul, nagu ta leidis teostamist Maailmasõjas.

Kuid rahuaegsed tõekspidamised vastasid tõelisusele ainult kahel esimesel sõjakuul. Pärast seda oldi sunnitud manööversõja olukorrast üle minema positsioonisõjale. Algas kurnamissõda, mille kestel tehti kõik, et kurnata vastast materiaalselt, moraalselt ja inimjõult. Järgnevad 50 sõjakuud kujunesid seetõttu perioodiks, mille kestel sõdivad riigid rakendasid sõjaks kõik riigi- ja rahva jõuallikad, mis end selleks vähegi kasutada andis.

Seega Maailmasõda näitas väga kujukalt, et riigikaitse ettevalmistustöö sellisel kujul, nagu seda teostati enne 1914. a., polnud küllaldane. Esinevate tühemikkude täitmiseks tuli sõja algaastatel paljudel aladel hakata improviseerima ja katsetama organisatsiooni ja korraldusi, mis muidugi ei jätnud mõjutamata tegevuse üldist edukust.

On ilmne, et uus olukord nõuab kõikjal riigikaitse alal radikaalseid muudatusi võrreldes maailmasõjaseelse ettevalmistustööga. Meie näeme, et sõjaväe loomise ja tema varustamisküsimuste ettevalmistamise kõrval tulevad lahendada:

- sõja juhtimise küsimus;
- relvastatud jõudude tegevuse juhtimise küsimus;
- majandusliku sõja küsimus;
- riigi ning rahva kõigi jõuallikate rakendamise küsimus sõjaks.

Igaüks neist küsimustest kujutab tervet küsimuste kompleksi. Kuid kõik need küsimused kokku moodustavad riigikaitse probleemi, millede õigest ja ettenägelikust lahendamisest oleneb tunduvalt riigi saatus võimaliku sõja korral.

Kõigest ettetoodust nähtub, et riigikaitse korraldamine kaasajal ei ole ainuüksi sõjaväe ja tema juhtkonna, vaid kogu riigi ja rahva ning nende valitsemisaparatuuri ülesanne. Samuti on selge, et riigikaitse ettevalmistustöö kaasajal ei haara ainuüksi sõjaväe ettevalmistamise ja tema varustamise korraldust, vaid kogu riigi, tema kõikide jõuallikate, rahva kõikide eluavalduste ja riigiterritooriumi korraldust sõjaks. Sealjuures ei tohi unustada seda tõika, et tänapäevasõja puhkemisel tuleb mobiliseerida mitte ainult kogu rahvas, tööstus, kogu rahva maine vara, vaid samuti ka kogu rahva vaimlised jõud. Rahva vaimuste jõudude mobilisatsioon on otsustavam ja jõulisem tegur tänapäevasõjas.

IV

Eespool on juba tähendatud, et nii lööke kui ka kaitset tuleb ette valmistada riiklikus ulatuses. Järelikult tuleb juba varakult kaaluda sõjaliste konfliktide tekkimise võimalusi. See aga kutsub esile kaua enne sõja puhkemist rea üksteisega seotud tegevusi riigi kõigi eluavalduste aladel. Sõja puhkemisel relvastatud jõudude tegevus on sõtta sattunud riigi eluavaldustest vaid üks tähtsaim komponent. Siit ongi meie sajandil välja kujunenud kaks järgmist mõistet:

- sõja juhtimine ja
- relvastatud jõudude tegevuse juhtimine.

Need mõisted on üksteisega tihedalt seotud, kuid siiski küllalt selgesti eraldatavad. Sõja juhtimine taotleb ülesannete andmist relvastatud jõudude tegevuseks ja teiste riiklikkude tegevuste koordineerimist löökide andmiseks

vastasele üldisel majandus-sotsiaalsel pinnal. Ühtlasi sõja juhtimine suunab oma riiklikkude jõuallikate pingutusi nii vastupanuks vastase löökidele samal majandus-sotsiaalsel pinnal, kui ka selleks, et alal hoida vägede võitlusvaimust tegevuse jätkamiseks. Relvastatud jõudude tegevuse juhtimine taotleb neile määratud ülesannete täitmist. Tähendab, ühelt poolt on olemas sõja juhtimine ja, teiselt poolt, relvastatud jõudude tegevuse juhtimine. Need kaks tegevust on üksteisega niivõrra tihedalt seotud, et nad paistavad kokku sulavat ja seda eriti nende tegevuste kõrgeima juhtimise seisukohast. Kõrgeima juhtimise seisukohast ongi mõlemad küsimused nende lahendamisel tekitanud alati suuri raskusi. Probleemi on kestvalt uuritud, kusjuures paljud uurijad on ajalooliste eeskujude varal tulnud otsusele, et probleemi ideaalne lahendus seisab selles, kui mõlemad, nii sõja kui ka relvastatud jõudude tegevuse kõrgeim juhtimine on usaldatud ühe isiku kätte.

Tänapäeval probleemi selline lahendus näib olevat kui mitte teostamatu, siis väga raske, eriti suurtes riikides. Põhjus peitub selles, et nii üks kui teine probleem on tänapäeval sedavõrd komplitseerunud, et üks isik ei suuda täita seda üliinimlikku ülesannet. Normaalseks lahenduseks näib olevat, et sõja kõrgeim juhtimine koondub riigipea kätte, kuna relvastatud jõudude tegevuse juhtimine kandub riigipea usaldust omava Sõjavägede Ülemjuhataja kätte. Maailmasõja kogemuste põhjal on aga päris selge, et sõja juhtimine ei tohi kuuluda parlamendi kompetentsi. Ka on ajaloo õpetused sõja ja relvastatud jõudude tegevuse juhtimise alal näidanud, et esitatud probleemi lahenduse raskused peituvad just ühelt poolt riigipea ja relvastatud jõudude kõrgema juhi ning teiselt poolt relvastatud jõudude kõrgema juhi ja riigivalitsemise organite vahekordade õiges lahendamises. Lahenduse otsimisel õige suuna leidmiseks tuleb kõigepealt lähtuda eduka sõjapidamise eeltingimustest meie sajandil. Nagu näitavad värsked sündmused, on kaasaja eduka sõjapidamise üheks eeltingimuseks võimu tsentralisatsioon, võimu koondamine riigi tegeliku juhi kätte.

Sõdade uurimisega ühtlasi on jõutud veendumusele, et relvastatud jõudude tegevuse juhtimine peab alluma sõja juhtimisele, s. o. strateegilised tõekspidamised sõja juhtimises peavad alluma poliitilistele, sest sõda on poliitikaline abinõu. Seepärast riigipea, teostades ise sõja juhtimist, vajab omale abilist – Sõjavägede Ülemjuhatajat – relvastatud jõudude tegevuse juhtimiseks, kes alluks vahetult temale ja juhiks sõjategevust poliitikalt kindlaksmääratud sõjaeesmärkide saavutamiseks. Poliitikalt kindlaksmääratud sõjaeesmärkide edukaks saavutamiseks on tarvis anda Ülemjuhatajale täieline võim sõjateatril. See on aastasadade kestel väljakujunenud aksioom.

Kõigest toodust näeme, et sõja ja sellega ka riigikaitse kõrgeim juhtimine peab koonduma riigipea kätte, kellele relvastatud jõudude tegevuse juhtimise alal allub vahenditult Sõjavägede Ülemjuhataja, kes peab pälvima riigipea täielise usalduse ja kujunema nagu riigipea teisikuks.

Väikeriigid ei saa oma riigikaitsekorralduses ja selle ettevalmistustöös mööduda nendest põhielementidest, mis on aluseks riigikaitse korraldusele ja riigikaitse ettevalmistustöödele suurriikides. Väikeriigid oma riigikaitse korralduses peavad leidma lahendused kõigi samade küsimuste kohta, mis tulevad lahendamisele suurriikides. Lahendused peavad aga vastama antud riigi oludele ja olema sama põhjalikud kui suurriikides. Vahe, tihti isegi väga suur vahe võib kujuneda lahenduste detailides ja rakendusviisides. Viimase põhimõtte vastu eksitakse sageli, kopeerides lahenduste põhimõtete asemel detaile. Väikeriik, kelle riigikaitsepotents materiaalsete ja inimjõudude vähesusest tingituna on väiksem suurriigi omast, peab tegema kõik, et ajakohase organisatsiooni ja korralduse abil seda vahet vähendada ja seega jõudude suhet tasakaalustada.

V

Ajalugu näitab väga ilmekalt, et sõdasid ei saa vältida. Niipea kui riikide olulised huvid kokku põrkavad ja üldine olukord sõjaliseks tegevuseks on soodus, haaravad riigid oma poliitika jõuliseks jätkamiseks relvad kätte. Eriti väikesele riigile miski ei garanteeri tema igavest julgeolekut sõdade vastu.

Meie ise sõda ei alusta. Oleme juba aastaid elanud rahu. Meie oleme ka kõigi oma lähemate ja kaugemate naabritega normaalsetes ja heanaaberlikkudes vahekordades. Kuid see ei tähenda veel sugugi seda, et meil ei või tulla vajadus veel kord võidelda oma iseseisvuse eest. Seepärast peame silmas pidama kõike seda, mis võiks soodustada meie riigikaitse korraldamist ja looma selleks soodsaid eeltingimusi. Improvisatsiooni, kobamiste ja otsimiste vältimiseks ohumomentidel meie riigikaitse korraldus peab omama permanentset iseloomu ja kindlad alused. Riigijuhtimise süsteem peab võimaldama mitte ainult edukat riigijuhtimist rahuajal, vaid ta peab võimaldama ka kergesti ja improvisatsioonita üle minna sõjaolukorrale, tagades seejuures nii edukat sõja- kui ka relvastatud jõudude tegevuse juhtimist. Ühtlasi riigikaitse korralduse aluste määramisel peame lähtuma eeskätt oma olukorrast, aga mitte teiste riikide riigikaitse korraldusist.

Valgustades nüüd meie olukorda kui ühte peamist tegurit riigikaitse korraldamise alal, tuleb kõigepealt tähendada, et kuigi oleme juba kestvalt

elanud rahu, meie ei või teada, millal jälle võib tekkida vajadus võidelda oma riikliku iseseisvuse, sõltumatuse ja riigi maa-ala lahutamatu terviku eest. Kuid meie teame, et kui selline võitlus peaks tekkima, siis kujuneb see võitluseks elu või surma peale, kus poolikuid lahendusi ei tunta.

Teiseks meie olukorda iseloomustavaks jooneks riigikaitse korraldamise seisukohast on meie riigi territooriumi väike sügavus. Eesti on pindalalt Euroopa väiksemaid riike. Tingitult kaasaja relvade mõju küündivusest muutub sõja puhkedes kogu meie territoorium sõjatalermaaks. Ei saa eraldada sõjateatrit, s. o. ala, kus teotseb Sõjavägede Ülemjuhataja täie volitustega riigi kõrgeima võimu asemikuna, sisemaast, kus valitsemine toimub tavaliste riigijuhtimise organite poolt. Meil on sõjateatriks kogu riik. Järelikult Ülemjuhataja kõrval teotseb sõjateatril ka Valitsus, eesotsas Peaministriga. Seepärast meil, lähtudes meie oludest, on tarvis nende kolme organi vahelist koostööd organiseerida teisiti kui seda näeme mujal.

Kolmandaks asjaoluks eriti meie seisukohast on olukord, kus ei ole sõda ega rahu. Tänapäeval on raske endale ette kujutada, vähemalt Euroopa pinnal, kahe riigi võitlust, mis ei kisuks sel või teisel viisil endaga kaasa naabruses olevaid riike kui mitte sõjaliselt, siis vähemalt majanduslikult. Kahtlemata selline võitlus tekitab vapustusi ka naabruses olevaile riikidele ja seda eeskätt majanduslikul pinnal. Tähendab, kuigi meie pole otseselt haaratud naabruses möllavast sõjast, siiski peame valmis olema iga silmapilk juhuks, kui selline tulekahi peaks ülekanduma ka meile.

Riigikaitse korraldamisele kindla kuju andmiseks on vajalik riigikaitse korraldamise alused määrata seadusega ning põhjapanevamad neist Põhiseadusega. Väide „kui tarvis, siis juba teeme ja loome norme” ei ole õige. Kriitilistel momentidel algusest peale meil ei tohi olla tegevusetust, improvisatsiooni ega kobamist. Tegevuseta olekul võiksime kaotada juba alguses osa oma territooriumist. Kuid meie territooriumi ühe väikese osagi loovutamine vastasele avaldaks tunduvat mõju meie vägede manöövri vabadusele ja seega meie sõjalisele tegevusele üldse. Ka ei tohi alata tegevust seaduste, eriti Põhiseaduse rikkumisega. Siit järeldub, et Põhiseadus peab sisaldama küllaldaselt norme, mis annaksid võimaluse rakendada riigikaitseks riigi ja rahva kõik jõuallikad ning määraksid ka riigikaitset juhtivate organite ülesandeid ja nende vahekorrad. Need on üldjoontes need tegurid, milliseid tuli arvestada meie riigikaitse probleemi lahendamisel uues Põhiseaduses.

VI

Nagu eespool tähendatud, on meil riigikaitse probleemist arusaamise kujunemisel ja selle probleemi lahendamisel oma ajalugu Põhiseaduste loomise näol. Toome siin sellest lühikese ülevaate ametlike dokumentide varal, ilma et sellesse põimiksime isiklikke mälestusi.

Meie esimese Põhiseaduse võttis vastu Asutav Kogu 15. juunil 1920. Selle 1920. a. Põhiseaduse 8. peatükk, pealkirjaga „Riigikaitsest” sisaldab 5 paragrahvi, millised annavad riigikaitse korraldamiseks järgmised alused.

- 1) Kõik Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma Vabariigi kaitsest seaduses ettenähtud alustel ja korras.
- 2) Vabariigi kaitseks moodustatakse kaitsevägi, mille korraldus määratakse kindlaks eriseadusega.
- 3) Mobilisatsiooni väljakuulutamise või sõja alguse korral läheb Vabariigi kaitsevägede juhtimine Vabariigi Valitsuselt tema poolt määratud iseralise Kaitsevägede Ülemjuhataja kätte, kelle võimupiirid määratakse eriseadusega.
- 4) Vabariigi Valitsusel on õigus anda eriseaduses tähendatud alustel ja korras kaitsevägedesse puutuvaid seadlusi ja määrusi.
- 5) Kaitsejõudude mobilisatsiooni väljakuulutamise otsustab Riigikogu. Kuid Vabariigi Valitsusel jääb õigus Riigikogu otsust ootamata mobilisatsioon välja kuulutada, kui võõras riik on kuulutanud Vabariigile sõja, alanud sõjalist tegevust või välja kuulutanud Vabariigi vastu mobilisatsiooni.

Vaadeldes neid aluseid lähemalt ja pidades seejuures silmas Asutava Kogu protokolle, selgub, et esimene alus sisaldab vaid kodanikkude isikliku kohustust, mille ulatuse pidi määrama seadus.

Teine riigikaitse korraldamise alus määrab, et Vabariigi kaitset teostavad kaitsevæed, millede korralduse pidi määrama eriseadus.

Järelikult mõlemad kandvad alused ei sisalda tänapäeva põhipanevat riigikaitse mõtet. Vähe on kohustada kodanikke isiklikult ja vähe on ainult kaitsevægede tegevusest riigikaitseks. Nagu eespool nägime, on tarvis riigikaitseks rakendada kõik rahva ja riigi jõuallikad. Relvastatud jõudude tegevus moodustab küll tähtsa, kuid ainult ühe osa riigikaitse tegevusest.

Edasi jätab seadus lahendamata küsimuse, kes juhib üldiselt riigikaitset. Seaduses on väljendatud, et teatud juhtudel ainult kaitsevæe juhtimine läheb Kaitsevægede Ülemjuhataja kätte, kelle vahekorrad Valitsusega jäid legaliseerimata Põhiseaduses, mis hiljem rahuaegses praktikas, nende vahekordade legaliseerimise püüete juures tekitas vaidlusi ja normide ettepanekute juures

isegi ütelsi, et see või teine pole kokkukõlas Põhiseadusega. Põhiseaduse mõttest lähtudes tuli aru saada, et riigikaitse kõrgeimaks juhiks pidi olema Vabariigi Valitsus, sest tema pidi teostama valitsemise võimu. Kuid Põhiseaduse üldkonstruktsioonis oli Vabariigi Valitsus täielikult sõltuv Riigikogust, kui kõrgeimast võimust ja seega lõpuks polnudki selge, kes on riigikaitse kõrgeim juht, kas Vabariigi Valitsus või Riigikogu, sest Riigikogu võis iga silmapilk vabastada ametist valitsuse.

Ka mujal 1920. a. Põhiseaduses ei selgu, et riigikaitset juhiks Vabariigi Valitsus. Paragrahvis 60 on vaid nenditud, et Vabariigi Valitsus hoolitseb riigi välise puutumatus eest. Hoolitsemise mõiste ei sisalda aga veel juhtimise mõistet. Seega riigikaitse juhtimise küsimus polnud leidnud selget väljendust. Tuli mõista ja tõlgitseda, kusjuures riigikaitse juhtimise järjekindlus oli tagamata. See on aga suurim ja raskeim puudus.

Ka pole selge, mida taheti öelda sõnaga „iseäralik” Kaitsevägede Ülemjuhataja. Tuleb arvata, et sellega taheti ära märkida teotsemise iseäralikke võimupiire ja nende andmise võimalusi.

Neljanda põhimõtte kohaselt oli Vabariigi Valitsusel õigus anda seadlusi ja määrusi ainult kaitsevägedesse puutuvates küsimustes, kuid mitte riigikaitse ettevalmistuse ja korralduse alal. Tähendab, võim sellel alal jäi täielikult Riigikogu kätte nii rahu- kui ka sõjaajal. Samuti jäi mobilisatsiooni väljakuulutamise otsustamine Riigikogu kompetentsi, välja arvatud juhud, kus võõras riik kuulutab Vabariigile sõja või alustab tema vastu sõjalist tegevust või kui võõras riik on Vabariigi vastu välja kuulutanud mobilisatsiooni. Neist juhtudest kaks esimest on selged ja arusaadavad. Kolmas juht on aga täiesti ebamäärane, sest mobilisatsiooni väljakuulutamise võib olla tingitud mitmesugustest vajadustest, milliseid hoitakse suures saladuses ja millalgi ei deklareerita, kelle vastu kuulutatakse välja mobilisatsioon.

Tuues ette tollaegseid vaateid riigikaitse korraldamise kohta, tuleb tähendada, et nagu nähtub Asutava Kogu protokollidest, tekitas väga pikki vaidlusi küsimuse otsustamine, kas meil peab olema alaline sõjavägi või miilits². Aruandja tähendab, et komisjonis „vaidlused olid õige põhjalikud, kusjuures ühelt kui teiselt poolt omi seisukohti põhjendati” ning kaitstes alalist sõjaväge pooldavaid seisukohti, tähendab, et „ei saa nimetamata jätta, et ka need, kes juba Põhiseaduses kaitsevad rahvamiilitsa maksmapanemist ja vastava põhimõtte läbiviimist, otsekohe avalikult tunnistama pidid, et meil võib olla seda 15–20 aasta jooksul mitte teostada ei saa. On see aga nii, siis ei ole mingisugust tarvidust ette ära määrata 15–20 aasta peale, et sel ajal see

² Asutava Kogu IV istungjärk, protokollid nr. 120–154, veerg 559.

seadus maksma peab ja see mitte.” „Mis õigus on meil targemad olla, kui need, kes pärast meid tulevad?” küsib aruandja.³ Ja edasi väidab, et „pole ju meil mingisugust õigust 20 aastat pärast meid elavaile dikteerida, kuidas nad elama peavad.” Edasi mainib aruandja järgmist: „Komisjonis ei olnud keegi selle vastu, et meil rahvamiilits tulevikus läbi viidud peab saama, kui tulevikus üldse mingisugust väge asutame, millest meie peame katsuma igatpidi mööda saada, – kuid praegu targem olla, kui tulev põlv, ette fikseerida asju, mida meie tegelikult teostatuna ei näe, oleks mõttetu.” Ja edasi ütleb aruandja selgelt: „Teiste sõnadega, meie lõikame sarnasel puhul, sarnase teguviisiga oma täielikul iseseisvusel, iseolemisel jalad alt ära,” ning mainib, et „komisjoni enamus teisele teele ei saanud asuda, kui pidi riigikaitsevägede korralduse eriseaduse hooleks jätma, lootuses, et lähemas tulevikus, võib olla isegi varem kui 20 aasta pärast, võimalik oleks rahvamiilitsat sisse seada, võib olla kaitseväge üldse ära kaotada”.⁴

II lugemisel Asutava Kogu suurema partei üks liige teeb ettepaneku: „Vabariigi kaitseks moodustatakse kaitseväed, millel alaliste, seisvate vägede iseloomu ei tohi olla.”⁵ Sellele ettepanekule vaidlevad vastu mõlemad aruandjad. Uks aruandja ütleb otseselt: „Ma arvan iseenesest, et siis, kui meil sõjaväge üldse ei ole, siis ei ole ka Põhiseaduses sarnast paragrahvi tarvis,”⁶ ja edasi põhjendades oma väiteid alalise sõjaväe kasuks, ütleb: „Kui tahate meie iseseisvusel jalad alt ära lõigata, määrake meile sarnane kord sisse.”⁷

Asutava Kogu liigetest kaugele ettenägijana astub välja miilitsa loomise vastu praegune Vab. President K. Päts ja põhjendab täie kaaluga alalise sõjaväe vajadust.

Siinkohal ei ole huvitusega ära märkida hääletuse tagajärgegi. Ettepanek, et ei tohi olla alalise, seisva iseloomuga kaitseväge, saab poolt 30 häält ja komisjoni ettepanek, et Vabariigi kaitseks moodustatakse kaitseväed, saab poolt 41 häält; kuna kumbki ettepanek ei saanud absoluutset enamust, pannakse nad poolt ja vastu hääletamisele, kusjuures vahekord kujuneb siis järgmiseks: komisjoni ettepanek saab 42 häält poolt ja 33 häält vastu, Asutava Kogu liikme ettepanek, et alalist, seisvat väge ei tohi olla, saab 32 häält poolt ja 42 häält vastu.⁸ Seega kaldusid vaated ja seisukohad siiski alalise väe kasuks.

³ Sama.

⁴ Sama, veerg 560.

⁵ Sama, veerg 917.

⁶ Sama, veerg 910.

⁷ Sama, veerg 911.

⁸ Sama, veerg 917.

Sõjakuulutamise kohta oldi arvamisel, et kas sõja kuulutamist ja rahu tegemist ei tuleks anda rahvahääletuse otsustada. Aruandja vaidleb sellele vastu, tähendades, et „siin rahvahääletamist lubada, – on oma surm. Sarnane põhimõte on maksev ka kaitseseisukorra väljakuulutamisel, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni puhul”⁹.

VII

Meie teine Põhiseadus toob võrreldes esimesega väga suuri muudatusi riigikaitse küsimuste korraldamise alal.

Riigikaitse tänapäeva mõiste jääb küll endiselt legaliseerimata, kuid kõrgeim võim riigikaitse alal, mis oli 1920. a. Põhiseaduse kohaselt ette nähtud Vabariigi Valitsusele, läheb 1933. a. Põhiseaduse, s. o. meie teise Põhiseaduse alusel Riigivanema kätte (vt. § 60 p. 6 ja 8, § 80, 81 ja 82). Kuigi ei ole selgelt välja öeldud, et Riigivanem on riigikaitse kõrgeim juht, siiski paragrahvi 57 võib tõlgitseda nii, et Riigivanem, teostades riigi kõrgemat valitsemisvõimu, teostab sellega ühtlasi ka riigikaitse kõrgemat juhtimist.

Teiseks ääretu suureks muudatuseks on Riigivanema dekreedidõigus edasi-lükkamata riikliku vajaduse korral (vt. § 60 p. 12). Seejuures Riigivanemale antud dekreedidõiguses ei piirata Riigivanema õigust anda dekreete ka Riigikogu istungjärkude ajal. Tähendab, Riigivanemal 1933. a. Põhiseaduse järgi oli piiramata õigus anda dekreete riigikaitse alal igal ajal. Riigikogu võis aga neid dekreete ära muuta. Kuid Riigivanemal oli ka õigus istungjärke varem lõpetada riiklikudel kaalutlustel, samuti ka määrata uusi Riigikogu valimisi.

Neist kahest asjaolust selgub, et Riigivanema võim 1933. a. Põhiseaduse järgi riigikaitse alal on täielikult autoritaarne, täiesti tsentraliseeritud.

Kokku võetuna 1933. a. Põhiseadus võrreldes 1920. a. Põhiseadusega sisaldab riigikaitse probleemi korraldamise vaatekohalt järgmisi hüvesid ja puudusi.

1) Määrates Riigivanema kaitsevägede kõrgeimaks juhiks, on Põhiseadus kõrvaldanud tunduvalt parteipoliitilisi mõjutusi kaitseväele. Riigivanem jääb aga siiski kaitsevägede ja riigikaitse juhtimise alal seotuks Peaministri või asjaomase ministri kaasallkirjaga. Siin ei ole lahendus täieline, kuigi on jäetud Riigivanemale piiritlemata dekreedidõigus kaitsevägedesse puutuvais küsimusis, s. o. kaitsevägede alal Riigivanem võib korraldada dekreedidõigust.

⁹ Sama, veerg 547 ja 518

õigusel seadustega kõike seda, mis pole võimalik lahendada seadlusega või määrustega.

2) Mobilisatsiooni väljakuulutamise küsimus jäi Riigikogu otsustada, välja arvatud kolm juhtumit, kusjuures viimane juhtum, kus välisriik on kuulutanud välja Vabariigi vastu mobilisatsiooni, on sama ebamäärane nagu 1920. a. Põhiseaduse kohta juba öeldud. Lahtiseks jäi 1933. a. Põhiseaduses ka demobilisatsiooni otsustamise ja selle lõpu määramise küsimus. Sellel aktil on aga ka määratu tähtsus. Mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni küsimused tulevad lahutada sõjakuulutamise ja rahutegemise küsimustest. Mobilisatsiooni küsimus ei võimalda pikki vaidlusi ja aegaviitvaid sõelumisi. Tänapäeva olukord, nagu näitavad eriti viimase aja kogemused, nõuab neis asjus kiireid ja vankumata samme. Häda on, kui mobilisatsioon kuulutatakse välja hilja. Olgugi, et keegi enam sõda ei kuuluta, siiski vastase sõjaline tegevus ei tohi meid ka tabada lumena keset suve, päikesepaistelisel päeval. Suured vaidlused sel alal võivad anda otse vastupidist mõju, nõrgendades valmisolekut Vabariigi kaitseks. Demobilisatsiooni küsimust üldse on väga raske arutada, eriti tema lõpu äramääramist.

3) Täiesti lahendamata on jäänud Ülemjuhataja vahekorrad Riigivanemaga ja Vabariigi Valitsusega, samuti ka Ülemjuhataja võimupiiride tähistamine. Seda tuleb lugeda suureks puuduseks ja ei saa jätta eriseaduse hoolde, sest siis on lahendus sõltuv kas parteipoliitilistest mõjutustest, või ainuüksi Riigivanema tahtest. Üks kui teine loob sõjalise tegevuse juhtimise alal ebakindlust ja võimupiiride ebamäärasust. Tõsiasi on, et Põhiseadust ei tohi koormata liigsete normidega, kuid seda, mis aastasadade praktika on leidnud vajalikuks ja õigeks, on tarvis legaliseerida. Põhjanevaks peaks olema väide, et kõike seda, mida võib ette näha ja mis on juba kinnitust leidnud, on tarvis legaliseerida ja mitte jätta meeolude ja juhuste valdkonda.

4) 1933. a. Põhiseaduse suuremaks ja kandvamaks paremuseks riigikaitse korraldamise alal, võrreldes 1920. a. Põhiseadusega on see, et riigikaitse kõrgem juhtimine muutus siiski permanentseks, olenedes täielikult Riigivanemast. 1920. a. Põhiseaduse järgi riigikaitse korraldus, olenedes Valitsusest, oli ebakindel, sest Valitsus oli vaid Riigikogu volinikuks, seega riigikaitse korraldamine ja ettevalmistamine olenes tunduvalt parteipoliitilistest meeoludest ja mõjutustest.

VIII

Kehtima hakanud uus Põhiseadus püüab anda riigikaitse probleemis aja-kohaseid lahendusi, samuti ka kõrvaldada ilmnenuid puudusi ning täita lünke lahendamata jäetud küsimuste alal. Põhimõtteks seejuures on olnud legaliseerida kõike seda, mida riigikaitse alal ette näha võib ja mida ette nägema peab selleks, et riigikaitse teostamises kriitilistel, otsustavatel silmapilkudel ei oleks kõhklemist ega improviseerimist ning et tegevust ei alataks kõige halvemaga, s. o. seaduste, eriti Põhiseaduse rikkumisega. Lühidalt, on lähtutud põhimõttest, et riigi iseseisvuse sõltumatuse ja riigi maa-ala lahutamata terviku kaitseks ja säilitamiseks tehtaks kõik, mis on rahva ja riigi võimuses ja seda kõike võimalikult legaliseerituna.

Seepärast kehtima hakanud Põhiseadus, määrates, et kõik kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest, ühtlasi määrab selgesti, et riigikaitseks rakendatakse ka kõik jõuallikad. Võrreldes endise Põhiseadusega on see uudsuseks ja vajalik eespool tähendatud põhimõtete kohaselt riigi jõulise ja sitke kaitse teostamise võimaldamiseks.

Suureks uudsuseks on see, et uus Põhiseadus sõnaselgelt määrab, et riigikaitse ja relvastatud jõudude kõrgeimaks juhiks nii rahu kui ka sõja ajal on Vabariigi President ning relvastatud jõudude otseseks juhiks on rahuajal Sõjavägede Juhataja või seaduses eriti tähendatud juhtudel ning mobilisatsiooni või sõja korra Sõjavägede Ülemjuhataja. Missugustel juhtudel Vabariigi President võib rahu ajal Sõjavägede Ülemjuhatajat ametisse nimetada, on antud seaduse lahendada, kuid vajadus selle järgi võib tekkida, arvesse võttes tänapäeva sõjategevuse alustamise alal selgunud kogemusi, samuti ka juhtumeid ja kogemusi meie endi riiklikus elus.

Vabariigi President kui riigikaitse kõrgeim juht nimetab ametisse erioigusel Sõjavägede Juhataja või Sõjavägede Ülemjuhataja, kuulutab oma otsusega välja mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni, kuulutab Riigikogu üldkoosoleku vastava otsuse alusel sõja, kuid Riigikogu üldkoosoleku otsust ootamata otsustab sõjategevuse alustamise Vabariigile kallaletungi korral või vastastikuseks kaitseks sõlmitud lepingute täitmisest tingitud juhtudel. Viimasega on tagatud teotsemisvõimalused kaasaja arusaamiste kohaselt tänapäeva olukordades.

Vabariigi President sõlmib ka rahulepingud, millised enne ratifitseerimist esitatakse Riigikogule kinnitamiseks. Vabariigi President mobilisatsiooni väljakuulutamise alates otsustab sõjapidamise kulude eelarve ning sõjapidamise kuludeks vajaduse korral sise- ja välislaenude tegemise. Need on uudsused, millede sisseviimist nõudis tegelik olukord ja tänapäeva sõjalise

tegevuse tingimused, millede kohaselt ei ole võimalik aega kaotada ning kus ettevalmistus peab olema läbi mõeldud juba aegsasti, kusjuures riikliku saladuse hoidmine on äärmiselt tarvilik.

Mobilisatsiooni väljakuulutamisest või sõja algusest kuni demobilisatsiooni lõpu väljakuulutamiseni Vabariigi President võib riigikaitse ja relvastatud jõudude korraldamise ja juhtimise alal anda seadusi dekreedina ka Riigikogu istungjärkude ajal. Muul ajal, kui Riigikogu on koos, Vabariigi Presidendil seda õigust ei ole. Seega uues Põhiseaduses on Vabariigi Presidendi võim, võrreldes Riigivanema võimuga 1933. a. Põhiseaduses, piiratud dekreedina seaduseandmise õiguse alal. Ka on see võim piiratud veel selles mõttes, et Vabariigi President ei saa dekreediga muuta relvastatud jõudude alal antavatele käskudele ja korraldustele kaasallkirjade andmise kohuslikkuse juhtusid ning neid juhtusid, kus on võimalik rahu ajal Sõjavägede Juhataja asemele määrata Sõjavägede Ülemjuhatajat.

Vabariigi President annab riigikaitse ja relvastatud jõududesse puutuvad seadlusi ja määrusi. Riigivanemal 1933. a. Põhiseaduse alusel on õigus anda seadlusi ja määrusi ainult kaitsevägedesse puutuvais küsimusis. Seega uues Põhiseaduses on Vabariigi Presidendi võimupiirid seadluste ja määruste andmise alal laiendatud, et soodustada riigikaitse küsimuste järjekindlat lahendamist ning ühtlasi kindlustada ka riigikaitse saladuste hoidmist. Nimetatud Vabariigi Presidendi võimu, anda riigikaitse puutuvais küsimusis seadlusi, tuleb võtta nii, et need seadlused ei haara kodanikkude õiguste piiramist ega nende omandiõigust. Neil aladel küsimused lahendatakse seadustega.

Sõja ajal Vabariigi President võib nõuda, et kõik riigikaitse vajadusest tingitud kiireiseloormulised Riigikogu võimkonda kuuluvad küsimused antaks otsekohe Riigikogu üldkoosoleku otsustada, ilma et neid enne oleks arutatud kodade poolt (vt. Põhiseaduse § 66). See on uue Põhiseaduse omapärasus ning võimaldab kiiresti lahendada küsimusi, millised harilikul viisil kodades arutlemisega võiksid hilinemise tõttu mõjutada riigikaitse otstarbekohast teostamist. Ühtlasi sõja ajal on Vabariigi Presidendil õigus lõpetada Riigikogu istungjärke enne tähtaega, ära kuulates seejuures Riigikogu üldkoosoleku juhatuse ja Sõjavägede Ülemjuhataja arvamused.

Riikliku vajaduse korral Vabariigi President kuulutab vastava seaduse alusel välja kaitse seisukorra. Vabariigi Presidendi otsus kaitse seisukorra väljakuulutamise kohta esitatakse Riigikogule kinnitamiseks. Ka kaitse seisukorra alal on võetud arvesse meie riiklikud kogemused ning küsimused sel alal on uues Põhiseaduses, võrreldes endisega, rohkem piiritletud ja täpsustatud. Uudsusena on siin juurde võetud, et kaitse seisukord hakkab

kehtima ilma väljakuulutamata mobilisatsiooni väljakuulutamise, millisel juhul ta kestab demobilisatsiooni lõpu väljakuulutamiseni.

Kehtima hakanud Põhiseadus määrab, et Vabariigi Presidendi poolt riigikaitse ja relvastatud jõudude alal dekreedina antavad seadused, seadlused, määrused, otsused ja muud aktid kannavad peale Peaministri ja asjaomase ministri kaasallkirja ka Sõjavägede Juhataja või Sõjavägede Ülemjuhataja allkirja. See nõue on uudne võrreldes endise Põhiseadusega. Kuigi Sõjavägede Ülemjuhataja või Sõjavägede Juhataja ei ole vastutavad poliitiliselt, siiski nende kui riigikaitse ja relvastatud jõudude alal asjatundjate ametiisikute allkirjad on tagatiseks, et küsimused saaksid lahendatud tehnilisest küljest otstarbekohaselt. Ühtlasi Põhiseadus määrab, et relvastatud jõududele Vabariigi Presidendilt antavate käskude ja korralduste kaasallkirja andmise kohuslikkuse juhud määrab seadus ja allkirjade andmise korra – Vabariigi President. See uudsus on vajalik selleks, et ohvitseride määramised ja kõrgendamised ning relvastatud jõudude tegevuse juhtimine oleksid väljaspool igasugust parteipoliitilist mõjutust.

Uue Põhiseaduse kohaselt on Vabariigi Presidendi kui riigikaitse kõrgeima juhi juures rahu ajal nõuandvaks organiks Riigikaitse Nõukogu. Osa Nõukogu liikmeid on kindlaks määratud juba Põhiseadusega ning seegi koosseis on selline, et ta on suuteline ja autoriteetne kaaluma küsimusi riigikaitse ettevalmistamise ja teostamise alal. Ühtlasi see koosseis tagab ka sidet Riigikoguga. See on uudsus võrreldes endise korraldusega. Juba 1920. a. Põhiseaduse väljatöötamise komisjonis Asutavas Kogus kaaluti ka sarnast küsimust, kuid otsusele ei jõutud ja see küsimus komisjonist edasi ei läinud.

Uus Põhiseadus näeb ette Vabariigi Presidendi asetäitmist sõja ajal. See on uudsus, mis on tingitud tänapäeva sõja tingimustest.

Uue Põhiseaduse järgi riigi relvastatud jõude ja kodanikkude kohuseid riigikaitse alal puudutavate seaduste algatamise õigus on ainult Vabariigi Valitsusel Vabariigi Presidendi teadmisel. See on uudsus, mida nõuab riigikaitseks ettevalmistamise permanentsus ning järjekindlus ja mis on vajalik selleks, et riigikaitse küsimuste lahendamine ei sattuks parteipoliitiliste mõjutuste alla.

Kehtima hakanud Põhiseadus määrab kindlaks Sõjavägede Ülemjuhataja ameti seisundi nii Vabariigi Presidendi kui ka Vabariigi Valitsuse ning teiste ametkondade suhtes.

Sõjavägede Ülemjuhataja allub vahetult Vabariigi Presidendile, on kõigi relvastatud jõudude otsene juht ja juhib sõjalist tegevust oma äranägemisel. See on uudsus, mis legaliseerib sajandite kestel sõjapidamises väljakujunenud tõekspidamist sel alal.

Sõjavägede Ülemjuhataja annab aru ja vastutab oma tegevuse eest ainult Vabariigi Presidendi ees. Seega on ta väljaspool parteipoliitilist mõjutusi.

Sõjavägede Ülemjuhataja kuulub Valimiskogu koosseisu, mis otsustab Vabariigi Presidendi asetäitmise küsimust.

Sõja ajal Vabariigi President, otsustades Vabariigi Valitsuse või tema üksiku liikme ametist vabastamist või ametisse kutsumist, kuulab ära ka Sõjavägede Ülemjuhataja arvamuse.

Sõjavägede Ülemjuhataja võtab osa sõnaõigusega Vabariigi valitsuse istungeist.

Need on kõik uudsused, mis sõltuvad riigikaitse ettevalmistamise, juhtimise ja teostamise tänapäeva tingimustest ning tagavad Sõjavägede Ülemjuhatajale sõjalise tegevuse juhtimisel täielist selgust.

Sõjavägede Ülemjuhatajal on õigus riigikaitse teostamise alal sõjategevuse huvides anda juhtnõore ja teha korraldusi ka temale mittealluvaile ametiisikuile ja -asutistele. See on uudsus, mis sõltub tänapäeva sõja tingimustest ja meie riigikaitse geopoliitilisest olukorrast.

Uus Põhiseadus näeb ette, et ka rahu ajal võib kutsuda ametisse Sõjavägede Ülemjuhatajat seaduses ettenähtud juhtudel. Kui rahu ajal Sõjavägede Ülemjuhataja on ametisse kutsutud, siis on temal õigus anda juhtnõore ja korraldusi ka temale mittealluvaile ametiisikuile ja -asutistele riigi sise- ja välise julgeoleku alal seadustes tähendatud aluseil. See on uudsus, mis ühelt poolt on tingitud meie riikliku elu kogemustest ning teiselt poolt tänapäeval väljakujunenud riigikaitse vajadustest, mida kinnitavad viimase aja sündmused mujal maailmas. Sõda võib ju mitte olla, kuid riik on juba sunnitud korraldama ja teostama oma riigikaitset ning selleks ongi vaja ka rahu ajal kutsuda ametisse Sõjavägede Ülemjuhatajat, nagu see teostus näiteks Šveitsis Maailmasõja ajal veel enne sõjategevuse algust vaenulike riikide vahel. Peale selle on sel alal ka meil omad riiklikud kogemused, näiteks 1. detsember 1924.

Ka Sõjavägede Juhataja ameti seisund on uues Põhiseaduses määritletud: Sõjavägede Juhataja võtab sõnaõigusega osa Vabariigi Valitsuse istungitest, tema allkiri peab olema Vabariigi Presidendi poolt riigikaitse ja relvastatud jõudude alal dekreedina antavatel seadustel, samuti ka seadlustel, määrustel ja muudel aktidel; ta kuulub Vabariigi Presidendi asendamise küsimusel Valimiskogu koosseisu, ta on Riiginõukogu liige ametilt. Kõik need uudsused on nõutavad riigikaitse ettevalmistuse permanentsuse ja tehnilise otstarbekohasuse tagamiseks.

Lõpuks uudsuseks on ka see, et sõjaväeteenistuses olevail kodanikel on kõik kodanikkude õigused ja kohused, mis kindlustatud Põhiseadusega ja

seadusega, niivõrd kui neist õigustest ja kohustest sõjavägede distsipliini ja teenistuse erilaadi huvides seadusega ei ole tehtud erandeid. Selle uudsusega on võimaldatud legaliseerida nõuet, et sõjavägi seisaks väljaspool tegelikku poliitikat ja väljaspool poliitilisi mõjutusi.

Kõigest toodust kokkuvõetuna selgub, et uus Põhiseadus on püüdnud riigikaitse probleemi lahendada tänapäeva sõja tingimuste ning meie ja teiste riikide kogemuste kohaselt, kõrvaldades ühtlasi ilmnenud puudused ja täites lüngad senini kehtinud korralduses. Uus Põhiseadus tagab riigikaitse ettevalmistamise ja teostamise permanentsust, järjekindlust, kiiret ja otsustavat teotsemist, väljudes sellest, et rahva ja riigi maa-ala lahutamatu terviku säilitamiseks on tarvis tegevusse asetada kõik kuni viimse võimaluseni. Ühtlasi kehtima hakanud Põhiseadus tagab ka seda, et teotsemisele asudes juba algusest peale ei rikutaks kõige pühamat riigi elus – Põhiseadust. Juba Asutavas Kogus Põhiseaduse väljatöötamise komisjonis ja ka istungeil riigikaitse küsimuste arutlusel tähendas üks aruandja, et tegevust ei tule alata Põhiseaduse rikkumisega.¹⁰ Seepärast püüabki uus Põhiseadus riigikaitse küsimusi legaliseerida võimalikult täielikult, ajakohaselt ja selgesti.

¹⁰ Asutava Kogu IV istungjärk, protokoll nr. 140, veerg 916.